

תוכן העניינים

266

מילון מושגים

270

מי אנחנו

מילון המושגים

1 מהי זכות?

זכות היא דבר שמגיע לאדם לקבלו, מבלי שייאלץ להתאמץ כדי להשיג אותו. יש זכויות שמגיעות לאדם מהיום שבו נולד, יש זכויות שמגיעות לו בקשריו עם אנשים אחרים ויש זכויות שיקבל לכשיגדל ויתבגר. כשאומרים שיש לאדם זכויות, הכוונה היא לזכויות בעלות תחולה על תחומים שונים: על פעולות שמותר לו לבצע, על חפצים ששייכים לו ועל דברים שאסור לאחרים לעשות לו.

2 מהי חובה?

חובה היא דבר שעל האדם לתת לאחרים - בתמורה לזכות שהם נותנים לו, או רק משום שגם להם יש זכויות משלהם. למשל, כמו שלי יש זכות שילד אחר לא יכה אותי, כך גם חובתי שלי שלא להכות ילד אחר. וכך, גם לילד האחר יש זכות שאיש לא יכה אותו, וגם לו יש חובה שלא להכות ילד אחר. כשמקיימים את החובות קל יותר לקבל זכויות.

3 מהו חופש?

חופש הוא האפשרות המוענקת לאדם לפעול כרצונו. מצד אחד, אסור לגזול מאדם את החופש, אבל מצד שני - איש אינו חייב לסייע לו לקיים אותו. החופש הוא עניין שבשליטתו של אדם. למשל, קיים חופש הביטוי לכול. כלומר, מצד אחד אפשר לומר כל דבר שרוצים, להביע אותו בכל הדרכים שבהן בוחרים

להביע, ואיש אינו רשאי להפריע לנו להתבטא. אבל, מצד שני, איש אינו חייב להעלות דווקא אותנו לשידור בטלוויזיה, ואין חובה על איש לשים לנו מיקרופון מול הפה כדי שישמעו אותנו טוב יותר. הדרך שבה אנו מבקשים להתבטא היא כבר ענייננו שלנו.

4 מהי מדינה?

מדינה היא ארץ, שטח מסוים של אדמה, שעליו חיים תושבים, שבוחרים מתוכם נציגים שינהלו את המדינה ושיהוו את השלטון, הממשלה, הנשיאות. המדינה היא שטח מוגבל - לכל מדינה יש תחום משלה, ובכל מדינה חיים עמים שונים. המדינה היא שמה של קבוצת האנשים שהחליטו לחיות יחד על אותו שטח: ביחד הם יכולים להגן על עצמם, לדאוג לחלשים, לילדים ולקשישים, ולהחליט על חוקי המדינה.

לפעמים מתייחסים למדינה כאילו היא אדם - המדינה "עושה שלום" עם מדינות אחרות, המדינה "מנהלת" לנו את החיים, ואנחנו האזרחים רשאים לפנות אליה כשאנו זקוקים לכך. אך לצורך פעילותה, מקימה המדינה משרדים שונים וחברות שונות שיוכלו לספק לנו את צרכינו. כך, למשל, משרד הבריאות, שהוא אחד ממשרדי הממשלה, דואג שכל האזרחים יהיו בריאים עד כמה שאפשר.

5 מהו אזרח או תושב?

אזרח הוא אדם שחי במדינה ויש לו תעודה המעידה על כך שהוא שייך למדינה זו: מכאן, שהוא חייב לקיים את החובות שהמדינה מטילה עליו, בתמורה לזכויות שהיא מעניקה לו. הוא רשאי גם לדרוש דברים מהמדינה שלו. הוא אינו יכול לנהוג כך עם כל מדינה אחרת, אלא אם כן יש לו תעודה גם מהמדינה האחרת ההיא.

תושב יכול להיות גם אזרח, אבל אין זו חובה. תושב הוא אדם שחי בשטחה של מדינה כלשהי, ויכול להיות שהמדינה עדיין לא העניקה לו תעודת אזרחות, כלומר - הוא עדיין אינו האזרח שלה. בינתיים הוא תושב, מלשון "יושב", והוא גר במדינה.

6 מהי רשות שלטונית או מוסד שלטוני?

זוכרים שדיברנו על המדינה? כדי לממש את מטרותיה, שהן לעזור לתושבים לנהל את חייהם ולשמור על הסדר ועל הביטחון - המדינה נעזרת באזרחים, כמוני וכמוך, מבוגרים משכילים, כדי שהם יקימו משרדים למימוש הפעילות.

במשרדים אלה הם מתכננים כיצד לסייע לאזרחי המדינה. הם מקבלים קהל הזקוק לעזרה, מקבלים מכתבים מאנשים שאינם מסוגלים להגיע אליהם פיזית, כותבים הוראות כדי לפעול בשיתוף פעולה זה עם זה, ומבצעים פעולות של ממש

בתחומים שונים. הכול - כדי לעזור לנו. דוגמאות לרשויות השלטון הן: העירייה, בית המשפט, לשכת הרווחה, המוסד לביטוח לאומי ועוד.

7 מהו בית משפט?

בית משפט הוא מבנה, ובו אולמות רבים, שאליו רשאים לפנות שני צדדים מסוכסכים - בשל ריב קשה או בעיה כלשהי - כדי שאדם שלישי יסייע בפתרון הסכסוך. האדם השלישי הזה הוא אדם שהשכלתו היא רבת שנים, והוא חכם ומוכשר מספיק כדי לפתור את הסכסוך באופן שבו כמה שפחות אנשים ייפגעו. אדם זה הוא השופט, הדיין, הרשם, או הבורר. בעל הדין יכול לפנות לבית המשפט בליווי עורך דין, שאף הוא למד והשכיל כמו השופט, ויכול לעזור לפונה לנסח את טענותיו בדרך הטובה ביותר להשגת מטרותיו בבית המשפט.

השופט מקשיב לאנשים משני הצדדים (צד א' וצד ב'), שומע גם את הערות עורכי הדין המייצגים אותם, קורא את המסמכים שהצדדים הביאו ומסיק את מסקנותיו. את המסקנה הוא כותב ואף קורא בקול רם, כדי שכולם ישמעו ויבצעו אותה. מסקנה זו נקראת "פסק דין". אם פסק הדין אינו מוצא חן בעיני אחד המתדיינים, ניתן לנסות לערער עליו - כלומר, לטעון שפסק הדין אינו נכון מסיבה מסוימת.

מילון המושגים

לאזרחים ולתושבים לנהל נכון את המדינה: לדעת כיצד להתנהג זה עם זה, ושהרשויות השלטוניות יידעו כיצד לסייע לאזרחים בדרך הטובה ביותר. בני האדם זקוקים לחוקים, כדי שיזכרו מה הדבר הנכון לעשותו, וכדי שלא יחליטו להתנהג בניגוד לחוק.

אם, לדעתי, אדם פעל בניגוד לחוק כתוב, והוא אינו מפסיק את התנהגותו הרעה, גם אם מבקשים ממנו - ניתן לפנות לאחראים, לפנות למשטרה, לבית המשפט או לכל אדם שנראה לנו כי הוא מסוגל לסייע בנושא.

כדי לחוקק את החוקים, הכנסת בוחנת את הבעיות הנפוצות שיש לכול, בוחנת דברים שמסובך לנהל אותם במדינה, וכל נושא שדורש כללי משחק ברורים. בנוסף, יש מאורעות וערכים היסטוריים, שהכנסת מבקשת להזכיר לכולם ולכן היא מחוקקת חוק שיגרום לנו לזכור את המאורע, שהוא ערך חשוב למדינת ישראל.

הכנסת מנהלת ישיבות שבהן נדונות הצעות לחוקים ומביאה את ההצעה לשלוש הצבעות. לאחר שההצעה עברה בהצלחה את שלוש ההצבעות - היא תיקרא "חוק". חוקים אפשר, בדרך כלל, לשנות או לבטל על ידי הצבעה נוספת בכנסת, אם רוב של חברי כנסת מצביעים בעד השינוי. בספר זה ניתן למצוא דוגמאות רבות לחוקים שהגוף המחוקק שלנו, הכנסת, הוציא לאור.

8 מהי המשטרה?

המשטרה היא רשות מרשויות המדינה. המשטרה מורכבת מהרבה שוטרים, גברים ונשים, מבוגרים וחזקים, שתפקידם לשמור על כולנו, מפני עצמנו ומפני אנשים אחרים המבקשים לפגוע בנו. תפקידם גם לשמור שחוקי המדינה יקוימו על ידי האזרחים, כדי לשמור על הסדר בתוך המדינה. אדם שזכותו נפגעה, או שאדם אחר לא קיים כלפיו חובה כלשהי, רשאי לפנות לעזרת המשטרה. השוטרים מוסמכים לעצור את האדם הפוגע, לחקור אותו ולגלות אם עבר על החוק או שהוא חף מפשע. אם המשטרה מגלה שהאיש כנראה עבר על החוק היא מעבירה את האיש לטיפול של מערכת המשפט שתשפוט אותו.

9 מהו המחוקק?

אנו האזרחים בוחרים מידי ארבע שנים קבוצה של 120 נציגים, שתפקידם לקבוע כיצד תתנהל המדינה, לכתוב את ההוראות שהאזרחים יחויבו לקיים כדי שהמדינה תתנהל באופן טוב והוגן. הוראות אלה הן "חוקים". המחוקק מתווכח, מצביע ומחליט על נוסח החוקים, כדי שהחוקים יהיו ראויים, בלא פגיעה באזרחים ובתושבים, כדי שהחוקים אכן יועילו לנהל את המדינה היטב. בישראל קוראים לגוף המחוקק "כנסת ישראל".

10 מהו חוק?

כאמור, חוק הוא הוראה מטעם המחוקק, שנועדה לעזור

11 מהו חוק יסוד?

חוק יסוד הוא חוק של הכנסת, שנחשב לחוק מיוחד. הוא מצוי בדרגה גבוהה בהרבה מחוק רגיל. חוק יסוד נועד להזכיר לכולנו ערכים שחשוב לנו לשמר כאזרחי המדינה, כמו זכויות האדם. הוא נועד להעניק עוצמה לרשויות המדינה העליונות ביותר - ששומרות על הרשויות הנמוכות יותר - כמו הממשלה, הכנסת והצבא, ונועד לשמר עקרונות קבועים שתמיד יפעילו את המדינה, כמו חוק יסוד: משק המדינה. מדוע הכנסת אינה מחוקקת זאת כחוק רגיל? זאת, כי חוק רגיל ניתן לשנות ולבטל בקלות רבה יותר מאשר חוק יסוד.

אם היה ניתן לבטל או לשנות חוק יסוד בקלות, עלולים היו ערכים שחשובים לנו להיהרס, והם הבסיס והיסוד לכל דבר במדינה, כך שקיום המדינה תלוי בחוקים של חוקי היסוד. עדיין ניתן לשנות או לבטל חוקי יסוד, אם חשוב לשנותם, שאם לא כן תתעורר בעיה רצינית. עושים זאת באמצעות הצבעה מיוחדת בכנסת, שבה יש צורך ברוב גדול יותר מהרגיל של חברי כנסת שיצביעו בעד השינוי. אם אין מספיק חברי כנסת בעד השינוי, יישאר חוק היסוד בלא שינוי.

12 מהו עונש?

עונש הוא הדרך שבה האנשים מסביב ירצו לקבל ממני פיצוי על מעשה פסול שעשיתי. זהו מושג שאנו מכירים מפי ההורים בבית או מפי המורים בבית הספר: אם עשינו מעשה רע יכול להיות שנקבל עונש. כשמדברים על אי ציות

לחוקי המדינה, מדברים על עונשים מעט יותר חמורים - כמו להיעצר על ידי המשטרה, ללכת לכלא או לשלם קנס (כסף).

הסיבה לקיום עונשים נעוצה בצורך להרתיע אותנו מלעשות דברים שיפגעו בנו, בסביבתנו או במדינה. מטרה נוספת היא מתן פיצוי למי שנפגע מהמעשה - למשל, יכול להיות שחשוב לאדם שנפגע שהפוגע יכלא בגין המעשה החמור שעשה כלפיו, כדי שלא יחזור שוב על המעשה הפוגע. באמצעות העונשים, המדינה יכולה לעזור לנו להתחשב זה בזה, להימנע מלפגוע איש ברעהו ולשמור על השלום בינינו.

יש לשים לב לכך שאין מטילים עונש כן סתם, אלא שאכן יש סיבה מוצדקת - כי עשינו מעשה רע. אסור לאיש להעניש אותנו בלי שנדע מה עשינו, שכן העונש פוגע בזכויות אדם.

13 היכן כתובים חוקי המדינה?

במדינת ישראל נחקקו חוקים רבים, ואי אפשר לזכור את כולם בעל פה. לכן, בכל פעם שהכנסת מחליטה לקבל חוק כלשהו, היא מנסחת אותו ומפרסמת אותו בסדרת הספרים הנקראת "רשומות". בין ספרי הרשומות יש ספר שנקרא "ספר החוקים של מדינת ישראל", ובו ייכלל החוק החדש. ברגע שהחוק רואה אור ברשומות, הוא מפורסם ברבים - למשל, בעיתון או בטלוויזיה - וכעיקרון כולם אמורים לציית לו.

מי אנחנו?

המרכז המשפטי לילדים ולנוער (ע"ר) הוא עמותת מתנדבים הפועלת משנת 2002. המרכז משמש מוקד משפטי, הראשון מסוגו בארץ, המיועד לילדים בלבד. במרכז מתנדבים אנשי חינוך ומשפטנים צעירים ובנשיאות הכבוד חברים עורכי דין מן השורה הראשונה בישראל, ראשי מוסדות משפטיים שופטים בגמלאות ואנשי רוח, וביניהם:

המשנה לנשיא בית המשפט העליון בדימוס. מרים בן פורת, המשנה לנשיא בית המשפט העליון בדימוס. מנחם אילון, שופטת בית המשפט העליון בדימוס. דליה דורנר, השופט המחוזי בדימוס. פרופ' דן ביינ, הפרופ' למשפטים יוסף גרוס, הפרופ' למשפטים יוסף אדרעי, הפרופ' למשפטים אריאל בנדור, הפרופ' לחינוך מיוחד ראובן פויירשטיין, עו"ד יעקב נאמן, עו"ד בני דון-יחיא, עו"ד ישי בית-און, עו"ד יונינה אלוני, עו"ד אורי שטנדל, עו"ד אביגדור פלדמן, עו"ד דוד שמרון, עו"ד חגי סיטון, מר יהורם גאון, עו"ד אירית רייכמן, ד"ר תמר כהן, הרב אליעזר אירבך, הרב שמואל אהרון ברודמן, המוזיקאי ארקדי דוכין והגב' מאירה לזניק-פריימן.

המרכז נוסד לפני כארבע שנים בידי רוני אלוני-סדובניק, ד"ר חליל רנאיים ועו"ד עמרי כבירי. המרכז שם לעצמו מטרה להנגיש את המידע המשפטי למודעותם של ילדים ובני נוער דוברי עברית, ערבית ורוסית.

חברי המרכז פועלים בכמה מישורים:

ליווי אישי לילדים נפגעי אלימות פיזית ומילולית
ליווי ילדים נפגעי בירוקרטיה ממסדית וליווי במקרים של הפרת זכויות יסוד ופגיעה במעמדם כאזרחים על ידי שלוחי הממסד והרשויות.

הפעלת קו חם

טלפוני-אינטרנטי ובדואר רגיל למענה על כל פניית ילד מכל מקום בארץ; הילד מקבל מענה, מלווים אותו ונלחמים עבורו בממסד הפוגע בו.

שדולה בכנסת ובמשרדי ממשלה

השדולה עוקבת יום יום אחר הצעות חוק העומדות על הפרק, פעילותן של ועדות ממלכתיות בנושאים שונים והצהרות השרים לגבי כוונתם לעשות פעולה בתחום מסוים. חברי המרכז בוחנים אם אלו פעולות שיש בהן משום אפשרות לפגיעה באינטרס של אוכלוסיית הילדים בישראל שאז מונפק נייר עמדה המוגש לחברי הכנסת ו/או לשרים השונים.

לדוגמא, בשנה האחרונה מסרו חברי המרכז ניירות עמדה לוועדת דברת לרפורמה במערכת החינוך, נייר עמדה לוועדת המנכ"לים לנושא רפורמה במערך בריאות הנפש, נייר עמדה לוועדה הממלכתית לשינויי ארנונה ברשויות מקומיות, נייר עמדה לשר האוצר בנושא כפל תקציבים, נייר עמדה לרשות השנייה בנושא אמת בפרסומות לילדים ושימוש באלימות בפרסומות ועוד.

הצעות חוק

המרכז פועל מול ח"כים לתיקוני חקיקה למען ילדים, כגון: תיקון לחוק מכירת משקאות משכרים לקטינים, הצעת תיקון לחוק בריאות ממלכתית בנושא ילדים בריאים להורים פגועי נפש. כמו כן, איסור פרסום שירותי זנות בעיתונים לכל המשפחה ואיסור מכירת שירותי זנות לקטינים, הצעת תיקון לחוק למימון טיפול נפשי לילדים נפגעי תקיפה מינית, הצעת תיקון לחוק זכויות התלמיד בנושא איסור נקיטת סנקציות נגד ילדים בגין חוב הורים לבית הספר.

הובלת מאבקים ציבוריים

חברי המרכז פועלים משפטית בשיתוף גופים נוספים לעיגון זכויות של ילדים ונוער:

למענם, בשיתוף עמותת עזו"ם המאמצת את עשרות חסידי אומות העולם והמטפלת בהם, יחד עם תנועת הנוער של בני המושבים שיבקרו דרך קבע אצל הקשישים, יעניקו להם זר פרחים בכל יום שישי ויתעדו במצלמת וידאו את עדויותיהם.

"הקרון ליצירה צעירה"

פרס שנתי לעידוד יוצרי קולנוע לילדים.

המטה למאבק בשימוש המוני בסם הריטלין

ננקטת פעולה משפטית משותפת לארגוני הורים, זכויות רפואיות ואנשי חינוך ופסיכיאטריה להפסקת השימוש ההמוני והבלתי מבוקר בסם הריטלין לילדים.

פרויקט "ירושלים של שלום"

תחרות בינלאומית לילדים ערבים וישראלים. כל ילד יכול להשתתף בתחרות ולכתוב הצעה לפתרון הסכסוך על ירושלים. אורך כל הצעה לא יעלה על שני עמודים וניתן, אם רוצים, לצרף לחיבור גם ציור שקשור לנושא.

כתובתנו: המרכז המשפטי לילדים ונוער (ע"ר)

ת.ד. 11294 תל אביב

ronione@netvision.net.il

מרכז משפטי לילדים ונוער ע"ר

- מאבק בהפליית ילדות חרדיות במערכת החינוך על רקע מוצאן העדתי.
- הקמת ועדת המנכ"לים הבין-משרדית לסוגיית ילדים בריאים להורים פגועי נפש.
- מאבק משפטי לאי התניית הציון בבית הספר בהגשת עבודות מודפסות במחשב.
- קמפיין למודעות בנושא ניצול ילדים במקומות עבודה.
- בג"ץ בנושא הטרדה מינית של חיילת צעירה.
- מאבק משפטי בנושא מערך ההסעות הלקוי של ילדים חרדים.
- מאבק למתן הקלות בבגרות לילדי ישובי קו-העימות.
- ביטול תשלומי הורים לבית הספר.
- בדיקת ההנחיות לשימוש בסם הריטלין.
- חיזוק הסמכויות למועצות הנוער העירוניות.

הטמעת הידע בדבר זכויות בקרב הילדים

חברי המרכז פועלים במישורים אחדים לשם העברת הידע לילדים בדבר קיומם של זכויות ושירות המאפשר להם לקבל סיוע משפטי בעזרת המרכז.

פרויקט "אנשים קטנים גדולים"

הפקת 80 סרטי אנימציה קצרים על זכויות ילדים, המבוצעים על ידי אנימטורים משבע מדינות.

פרויקט "התרגום השבעים ואחד"

פרויקט לתרגום כל ספר החוקים הישראלי לשפת הילדים. שם הספר יהיה "חוקי המשחק" - זכותי לדעת את חובתי.

פרויקט "הודיה"

לנוכח הכחשת השואה והחשיבות של תיעוד עדויותיהם של אחרוני חסידי אומות העולם החיים בארץ בתנאים קשים, יזם המרכז תוכנית

כיצד ניתן לתרום לפעילות המרכז המשפטי לילדים ולנוער (ע"ר)?

תרומה כספית חד פעמית:

אפשר לתרום כל סכום באופן חד פעמי ולהפקידו ישירות לחשבון העמותה בבנק הפועלים, סניף 691 בירושלים, לחשבון שמספרו: 281009.

תרומה באמצעות הוראת קבע:

כל אחד מוזמן לבצע הוראת קבע, אפילו בסכום של 10 ₪ בחודש, ישירות לחשבון העמותה כאמור. איך עושים זאת? ניגשים לסניף הבנק שלכם, מבקשים לעשות הוראת קבע לטובת חשבון העמותה, מציינים באוזני הפקיד כמה כסף מבקשים לתרום כל חודש, וזהו. בסוף השנה ניתן לקבל מהעמותה אישור על סך כל התרומה לאותה השנה.

רכישת הספר כדרך סיוע למרכז שלנו:

מוסדות, גופים, עמותות, חברות, רשויות מקומיות ואנשים פרטיים יכולים לרכוש כמות של ספרים כדי לחלקם כשי לבר/בת מצווה לילדי היישוב, או לילדי העובדים, ובכך לסייע למרכז. לשם כך ניתן לפנות אלינו לדוא"ל: ronione@netvision.net.il.

התנדבות בפעילות הקו החם של העמותה:

עורכי דין יכולים להצטרף למאגר המתנדבים ולקבל תיקים לטיפול.

התנדבות בהכנת ספר החוקים הבא בסדרה:

עורכי דין המבקשים להשתתף בהכנת המהדורה הבאה בסדרה מוזמנים ליצור איתנו קשר בדוא"ל כאמור.

התנדבות בהעברת שיעורים לילדים על ידי פרחי משפט:

עורכי דין וסטודנטים למשפטים המעוניינים להעביר מטעמנו בהתנדבות השתלמויות לילדים עולים ולמוסדות חינוך, במתנ"סים וכד', מוזמנים להירשם אצלנו.

התנדבות בהפעלת אתר האינטרנט שלנו:

אתר האינטרנט שלנו זקוק לכותבי מדורים חדשים, למנהלי פורומים לילדים, לריכוז הפניות והעברתן לגורמי המקצוע בעמותה. כל הסבור שיוכל לתרום בנושא המיחשוב מוזמן ליצור עמנו קשר (גם ילדים ובני נוער מוזמנים).

תרגום לשפות נוספות:

עמותות וגופים המעוניינים להוציא את הספר לאור בשפות: ערבית, רוסית, אמרית, אנגלית או צרפתית, מוזמנים ליצור עמנו קשר.

השם הרשמי שלנו הינו: מרכז משפטי לילדים ולנוער (ע"ר),

עמותה ללא כוונת רווח, רשומה ברשם העמותות ומספרה: 580379295.